

Utviklingen på arbeidsmarkedet

SAMMENDRAG

Omslaget i norsk økonomi er nå synlig på flere områder. Arbeidsmarkedet reagerer vanligvis på svakere økonomisk vekst med et visst etterslep, men vi ser nå tegn til at vi står ovenfor en periode med økende ledighet. Antallet registrerte ledige har flatet ut på et svært lavt nivå. Ved utgangen av august var det 44 400 personer registrert som helt ledige hos NAV. Samtidig har antallet ledige stillinger gått ned siden november 2007. I august var tilgangen på ledige stillinger 18 prosent lavere enn samme måned i fjor.

Sysselsettingsveksten har holdt seg rekordhøy lenge. De siste månedstallene fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) viser imidlertid at økningen i sysselsettingen nå er blitt betydelig redusert.

Det er nå en klar reduksjon i boligbyggingen. Dette har ført til at den registrerte ledigheten øker innenfor bygge- og anleggsarbeid, men også innen deler av industrien ser vi nå økende arbeidsledighet. Det er også for de konjunkturfølsomme yrkene vi ser størst nedgang i tilgangen på nye stillinger. Innenfor offentlig sektor er imidlertid etterspørselen etter arbeidskraft fortsatt høy.

I eurosonen falt bruttonasjonalproduktet (BNP) med 0,2 prosent i andre kvartal i år. Dette er første gang den økonomiske veksten er negativ i dette området siden 1993. I USA har nedgangen på boligmarkedet fortsatt, og flere av de største bankene er i store økonomiske vanskeligheter. Siden markedene for kreditt er globale, har dette også fått ringvirkninger for europeiske banker.

En svakere konjunkturutvikling internasjonalt påvirker norsk næringsliv ved at etterspørselen fra utlandet etter norske produkter vil reduseres. I det siste har også det private konsumet gått ned, og grunnet et fortsatt høyt rentenivå, fallende boligpriser og utsikter til høyere inflasjon, er det grunn til å tro at denne trenden vil fortsette. Dette bidrar til å trekke den økonomiske veksten i Norge ned i tiden framover. Fortsatt høy aktivitet innenfor oljevirkningsomheten vil nok likevel føre til at tilbakegangen her til lands ikke blir like sterk som i resten av den vestlige verden.

I våre prognoser anslår vi at de siste årenes sterke sysselsettingsvekst vil avta og at ledigheten vil øke fra dagens lave nivå. Vi venter at det i gjennomsnitt vil være 40 000 registrerte ledige i år, noe som er en nedgang på 6 000 i forhold til 2007. For 2009 venter vi at den registrerte ledigheten vil øke til et gjennomsnitt på 48 000 personer. Dette vil innebære at ledigheten vil være på 1,9 prosent av arbeidsstyrken, en økning på 0,3 prosentpoeng fra årets nivå. Sysselsettingsveksten anslår vi vil avta fra 75 000 i år til 25 000 i 2009.

55 000 FÆRRE ARBEIDSLEDIGE SIDEN UTGANGEN AV 2003

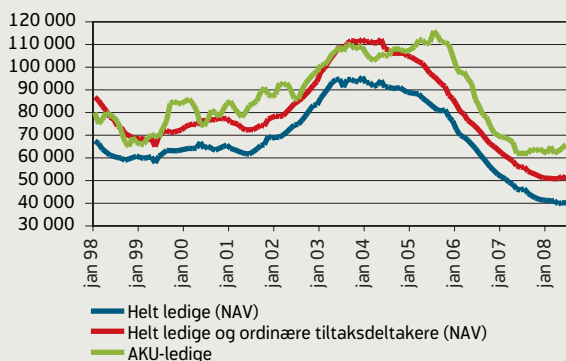
Den registrerte ledigheten har gått kraftig ned siden årsskiftet 2003/2004. I desember 2003 var det 95 800 helt ledige når vi justerer for sesongvariasjoner. Ved utgangen av august i år hadde dette sunket til 40 200 personer.

Den sesongjusterte ledigheten har det siste halve året vært stabil på om lag 40 000 personer, og det har siden i vår kun vært marginale endringer antallet helt ledige. Summen av antallet ordinære tiltaksdeltakere og helt ledige har vært stabilt noe lenger og dette viser at tiltaksintensiteten har økt den siste tiden.

ØKT ARBEIDSLEDIGHET FOR KONJUNKTURFØLSOMME YRKER

Det var i august sterk nedgang i ledigheten i yrker hvor det kreves høyere utdannelse. Helse, pleie og omsorg, under-

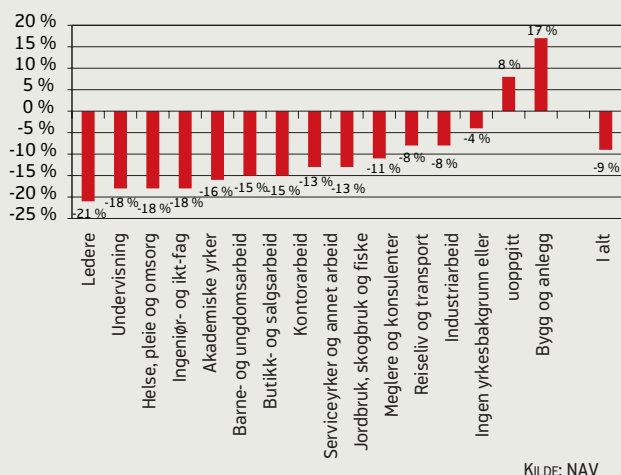
Figur 1:
Utviklingen i antall registrerte ledige, summen av registrerte ledige og ordinære tiltaksdeltakere og arbeidsledige målt ved AKU. Sesongjusterte tall¹ januar 1998–august 2008.

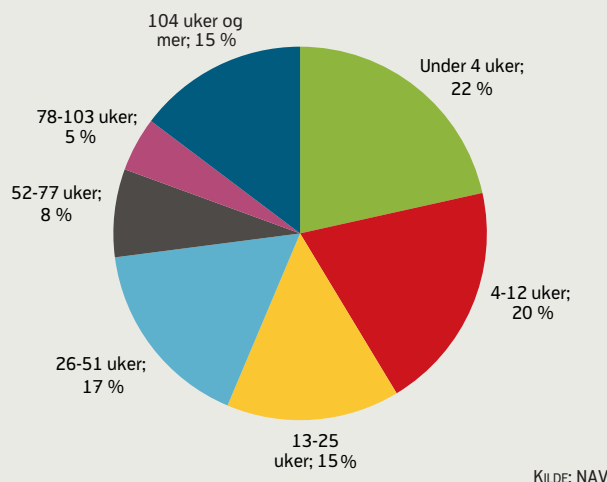
¹ For arbeidsledige målt ved AKU er det benyttet 3 måneders glidende gjennomsnitt.

KILDE: NAV OG SSB

Figur 2:
Prosentvis endring i antall registrerte ledige, etter yrkesbakgrunn. August 2007-august 2008.

Figur 3:
Registrerte ledige ved utgangen av august fordelt etter arbeidssøkervarighet.

visning, ingeniør- og ikt-fag samt akademiske yrker hadde relativt sterk nedgang i ledigheten. Arbeidsledige med bakgrunn som ledere var imidlertid den gruppa som hadde den sterkeste årlige nedgangen i ledigheten i august. Sammenlignet med samme måned i fjor var nedgangen på 21 prosent. Bygge- og anleggsarbeidere er sammen med industriarbeidere de to yrkesgruppene hvor utviklingen i ledigheten har vært svakest det siste året. Innen bygge- og anleggsyrker har arbeidsledigheten økt med 17 prosent det siste året, mens arbeidsledigheten innen industriyrker i august var fire prosent lavere enn tilsvarende måned i fjor. For yrker innen treforedlingsindustrien, samt yrker som platearbeidere og sveisere har det imidlertid vært en markant økning i ledigheten det siste året.

For yrkesgruppen meglere og konsulenter har utviklingen vært svak de siste månedene. Dette kommer av nedgang i boligpriser og uro på finansmarkedene. For eiendomsmeglere og -forvaltere har arbeidsledigheten økt med 45 prosent det siste året, mens det nå er 44 prosent flere ledige finansmeglere enn i august i fjor.

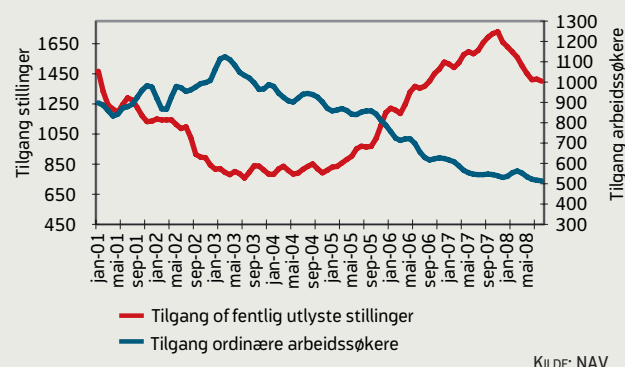
FLERE LEDIGE MED KORT ARBEIDSSØKERVARIGHET

NAV's statistikk viser at det er de helt ledige med de korteste arbeidssøkervarighetene som har hatt minst nedgang i ledigheten de siste året. Totalt gikk ledigheten ned ni prosent fra august i fjor til august i år, men for de med arbeidssøkervarighet på under et halvt år var nedgangen kun på en prosent. For menn med arbeidssøkervarighet på

under halvt år har det vært en økning i arbeidsledigheten på seks prosent. Dette viser at sammensetningen av de ledige er i ferd med å endre seg, og at noen flere personer blir rammet av ledighet. Det er grunn til å tro at en del av de som nå melder seg som ledige må bruke lenger tid på å finne seg jobb.

For de som har vært arbeidssøkere i mer enn ett og et halvt år har imidlertid arbeidsledigheten gått kraftig ned. Ved utgangen av august i år var denne gruppen redusert med 3 100 personer (-26%) i forhold til august i fjor.

Figur 4:
Tilgang ledige stillinger per virkedag. Stillinger utlyst i media, registrert av arbeidsgiver på nav.no eller meldt til NAV. Tilgang ordinære arbeidssøkere per virkedag. Sesongjusterte tall. Trend. Januar 2001-august 2008.

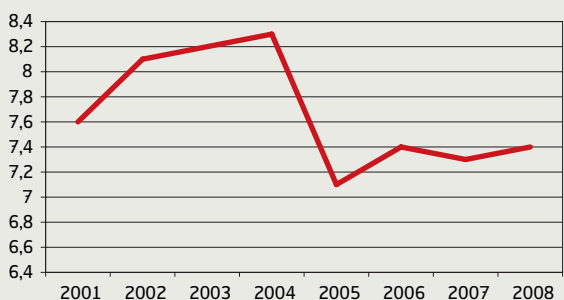
STADIG FÆRRE UTLYSTE STILLINGER

Tilgangen på nye ledige stillinger var på sitt høyeste i november i fjor, men har etter dette gått gradvis ned, se figur 4. Sammenlignet med samme måned i fjor var det i august utlyst 18 prosent færre stillinger. Innenfor de fleste yrkesgrupper er det nå en nedgang i antallet ledige stillinger. Særlig gjelder dette innenfor konjunkturfølsomme yrker som industriarbeid og bygg og anlegg. Også innen butikk og salgsarbeid har det vært en kraftig nedgang i tilgangen på nye ledige stillinger de siste månedene. Akademiske yrker var i august den eneste yrkesgruppen som hadde en økning i stillingsutlysningene i forhold til fjoråret. Barne- og ungdomsarbeid, helse- pleie og omsorg og undervisning er yrkesgrupper hvor nedgangen har vært liten de siste månedene, og tilgangen på ledige stillinger er fortsatt på et høyt nivå for disse yrkesgruppene.

STABIL SYKEFRAVÆR

Sykefraværet har de siste to årene ligget på et relativt stabilt nivå, se figur 5. Dette har skjedd i en periode med en kraftig sysselsettingsvekst. Ifølge Statistisk Sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse økte sysselsettingsfrekvensen med om lag tre prosentpoeng i perioden fra andre kvartal 2006 til andre kvartal 2008. Tidligere tiders høykonjunkturer har gjerne vært kjennetegnet av en økning i sykefraværet, men dette ser ikke ut til å ha vært tilfelle nå. Fra første kvartal i fjor til samme kvartal i år økte sykefraværet 0,1 prosentenheter til 7,4 prosent, se figur 5. Det egenmeldte sykefraværet gikk ned med 0,1 prosentenheter i denne perioden mens det legemeldte gikk opp med 0,2 prosentenheter. Tendensen til at sykefraværet øker, særlig for de yngre aldersgruppene, er nå ikke lenger like frem-

Figur 5:
Tapte dagsverk grunnet sykefravær i prosent av avtalte dagsverk i perioden 1.kvartal 2001 til 1.kvartal 2008.

KILDE: SSB

tredende. For menn i aldersgruppen 30 til 34 år gikk det legemeldte sykefraværet ned med 1,9 prosent det siste året.

At fraværet har holdt seg relativt stabilt gjennom denne høykonjunkturen kan tyde på at andre faktorer bidrar til å begrense utviklingen i fraværet. Her kan den politiske debatten og den offentlige oppmerksomheten knyttet til sykefraværet de siste årene ha gitt en effekt. I tillegg har trolig regelverksendringene, som ble innført 1. mars 2007, med ytterligere vekt på aktive tiltak, hatt betydning.

UTVIKLINGEN I NORGE

Konjunkturukslaget i norsk økonomi har den siste tiden blitt tydeligere og manifestert seg på stadig flere områder. Foreløpige BNP-tall viser nå at den økonomiske veksten i Norge har avtatt betydelig. Fra siste halvår i fjor til første halvår i år økte BNP med en årlig rate på 1,6 prosent. Til sammenligning var veksten i 2006 og 2007 på henholdsvis 4,8 og 6,2 prosent. Det er særlig en svak utvikling i det private konsumet som bidrar til den lave veksten. I juni i år var varekonsumet 3,9 prosent lavere enn i samme måned i fjor.

Den sterke sysselsettingsveksten vi har hatt de siste årene er nå redusert. Fra andre kvartal i fjor til andre kvartal i år økte sysselsettingen med 87 000 personer, mens årsveksten i de to foregående kvartalene var på omtrent 95 000. Sesongjusterte månedstall forsterker inntrykket av at veksten nå er i ferd med å flate ut.

Forretningsmessig tjenesteyting, helse og sosialtjenester og undervisning er de næringene som har hatt den største sysselsettingsveksten det siste året. Den sterke sysselsettingsveksten de siste årene har vært muliggjort av økt yrkesdeltakelse og arbeidsinnvandring. I andre kvartal i år var 74,1 prosent av befolkningen i yrkesaktiv alder med i arbeidsstyrken, en oppgang på 1,3 prosentpoeng fra samme måned i fjor. Nettoinnvandringen til Norge var på 40 000 personer i 2007, og arbeidsinnvandrere utgjorde størsteparten av denne gruppen.

Ordreinngangen til industrien var 7,3 prosent lavere i 2. kvartal i år sammenlignet med samme kvartal i fjor. Et fortsatt høyt nivå på ordreservene har imidlertid ført til at industriproduksjonen har fortsatt å vokse den siste tiden. SSBs konjunkturbarometer indikerer at det nå vil komme en periode med lavere aktivitet. Stadig færre industriledere bedømmer den nærmeste framtiden som positiv. Samtidig er barometerets sammensatte konjunkturindikator nå lavere enn hva gjennomsnittet i perioden 1988–2008 har vært. Færre ledere peker nå på at arbeidskraft representerer en begrensende faktor på produksjonen og stadig flere peker på at det er etterspørsels- og konkurranseforhold som nå begrenser produksjonen. Det er særlig trevareindustrien som nå melder om dårligere tider.

UTVIKLINGEN INTERNASJONALT

Det økonomiske omslaget er også tydelig i Euroområdet med en reduksjon i bruttonasjonalproduktet på 0,2 prosent i andre kvartal. Dette er det første fallet siden 1993. Industriproduksjonen har utviklet seg svakt den siste tiden og særlig har utviklingen vært svak for produsenter av konsumvarer. Ulike forventningsindikatorer antyder at det også i tiden framover vil være lavere aktivitet.

Mye av tilbakegangen innenfor Euroområdet skyldes en svak utvikling i Tyskland. Tyskland har de siste par årene vært en av de viktigste bidragsyterne til veksten i dette området, men i andre kvartal minket verdiskapingen i tysk økonomi for første gang på fire år. En svak utvikling i privat konsum og lave investeringer var hovedgrunnene til dette. Ordreinngangen til tysk næringsliv har i tillegg svekket seg betydelig den siste perioden, noe som indikerer at det også framover vil være lav vekst.

I USA har svak dollar og svak innenlandsk etterspørsel ført til økt nettoeksport, noe som har bidratt til å holde veksten i verdiskapingen oppe. Veksten i bruttonasjonalproduktet var på 3,3 prosent fra første til andre kvartal i år, regnet i årlig rate. Veksten i nettoeksporten forklarer nesten hele denne veksten, men den innenlandske etterspørselen er fortsatt svak. Arbeidsledigheten har også økt betydelig. I juli var ledighetsnivået på 5,7 prosent, opp 1,1 prosentpoeng fra året før.

I Kina er det tegn til at den formidable veksten de siste årene vil avta noe. I andre kvartal var den årlige veksten på 10,1 prosent. Dette var det fjerde kvartalet på rad med en nedgang i vekstraten. Det er særlig nedgangen i eksportveksten som har bidratt til dette. Tall over ordreinngangen fra eksportmarkedene indikerer at denne trenden vil fortsette. Den svake etterspørselen fra utlandet kan imidlertid motvirkes av noe økt konsum blant landets innbyggere. I det siste har det private konsumet økt, og det at prisveksten i de seneste månedene har falt taler isolert sett for at denne trenden vil fortsette.

Tall for bruttonasjonalproduktet i Sverige viser nå at veksten i svensk økonomi er klart dempet. Den svake veksten har til nå ikke ført til store endringer på arbeidsmarkedet. Det siste året har sysselsettingen og ledigheten holdt seg relativt stabil. Industriproduksjon har i likhet med bruttonasjonalproduktet utviklet seg svakt, og ordreinngangen minket i første halvår i år med 0,5 prosent sammenlignet med samme periode i fjor. Det er særlig eksportrettede bedrifter som nå merker den lavere etterspørselen, med en nedgang i ordrene fra utlandet på 2,4 prosent.

UTVIKLINGEN FRAMOVER

Økonomiske nøkkeltall publisert den siste tiden har indikert at norsk økonomi er inne i en periode med en klart redusert vekst. Framtidsindikatorer for både næringslivet og konsumenter peker i retning av at også neste år vil være preget av lav økonomisk vekst. I tråd med fallende konsumenttillit, har det private konsumet flatet ut den siste tiden. Utsikter til fortsatt høy rente, høy inflasjon og fallende boligpriser indikerer at denne trenden vil fortsette, noe som vil bidra til å dempe den økonomiske veksten.

I tillegg til fallende konsumenttillit har også næringslivets forventninger til fremtiden sunket i det siste. SSBs konjunkturbarometer gir nå klare indikasjoner på at Norge står ovenfor en periode med lavere vekst. Stadig færre bedriftsledere vurderer framtiden som positiv og den sammensatte konjunkturindikatoren viser en fallende trend. Mangel på arbeidskraft blir også rapportert å være en mindre viktig begrensning på produksjonen enn tidligere.

Internasjonalt er det få tegn til at den siste tids svake vekst vil snu med det første. Ulike forventningsbarometre gir klare indikasjoner på at utviklingen i de internasjonale konjunkturindikatorer vil være svak i tiden framover. Dette gjelder spesielt i Europa og USA. Det er lite som tyder på at problemene på kredittmarkedene er over. Dette fører til at bankene må være mer restriktive i sin lånegivning, noe som vil gjøre det vanskeligere for næringslivet i mange land å skaffe kapital til nye investeringer.

USA er et viktig eksportmarked for mange europeiske land, og dermed viktig for den økonomiske veksten. Den svake utviklingen i USA ser også denne gang ut til å bli fulgt av en svakere utvikling i Europa. Kapasitetsutnyttingsgraden i Euroområdet har falt i det siste, og konjunkturindikatorer peker i retning av at denne utviklingen vil fortsette.

Siden Norge har en liten og åpen økonomi med mye handel, vil utviklingen blant landets handelspartnere være viktig for utviklingen her. En svak økonomisk vekst internasjonalt vil føre til lavere etterspørsel etter norske produkter. Videre venter vi at nedgangen i igangsatte boligprosjekt vil fortsette inn i 2009. På den annen side vil høy aktivitet i oljevirkosomheten dempe de negative virkningene av lavere aktivitet internasjonalt og i byggenæringen. Investeringsaktiviteten innenfor oljenæringen ventes å holde seg høy også i 2009. I tillegg kan økt offentlig konsum og investeringer bidra til å holde aktiviteten i økonomien oppe.

NAV forventer på bakgrunn av dette at Norge står ovenfor en periode med lavere vekst i økonomien. Mye grunnet oljevirkosomheten, tror vi likevel at norsk økonomi vil få et svakere tilbakeslag enn landets viktigste handelspartnere. Vi regner likevel med at etterspørselen etter

Tabell 1:

NAV's vurdering av gjennomsnittlig antall arbeidsledige i 2008 og 2009. Forutsetninger om tiltaksnivået. Faktiske tall for 2007.

	2007	2008	2009
Registrerte arbeidsledige (personer)	46000	40000	48000
Registrerte arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	1,9 %	1,6 %	1,9 %
Tiltaksplasser (ordinære arbeidssøkere)	10121 ¹⁾	11450 ²⁾	11450 ³⁾
Arbeidsledige, AKU i prosent av arbeidsstyrken	2,5 %	2,6 %	2,8 %

1) For 2007 er det brukt gjennomsnittlig antall personer i tiltak ved utgangen av måneden. Dette kan avvike noe fra antall tiltaksplasser.

2) Tiltaksnivået for 2008 er satt i tråd med det vedtatte statsbudsjettet for 2008. Dette inkluderer ikke de om lag 350 tiltaksplassene som Oslo kommune disponerer.

3) Beregningsteknisk er det forutsatt samme tiltaksnivå i 2009 som i 2008.

KILDE: NAV

Tabell 2:

Endringer i arbeidsstyrke, sysselsetting og arbeidsledighet fra året før. Faktiske tall for 2007, prognoser for 2008 og 2009.

	2007	2008	2009
Arbeidsstyrke (AKU)	61000	77000	33000
Sysselsatte (AKU)	81000	75000	25000
AKU arbeidsledige	-20000	2000	8000
Registrerte helt arbeidsledige (NAV)	-16900	-6000	8000

KILDE: NAV

arbeidskraft vil reduseres i tiden framover. For 2009 venter, vi i takt med en svakere økonomisk utvikling, en lavere sysselsettingsvekst og noe høyere ledighet. I gjennomsnitt for neste år antar vi at sysselsettingsveksten vil

være på 25 000 og at den registrerte ledigheten vil øke med 8 000 i forhold til inneværende år. Dette vil gi et ledighetsnivå på 1,9 prosent i 2009, opp 0,3 prosentpoeng fra årets nivå.